

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

SVK Liitto ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto meille kaikille tärkeässä teemassa. Myös yli 100 000 ihmisen venäjää puhuvan kielivähemmistön näkökulmasta demokratia- ja osallisuuskysymykset Suomessa ovat nykyään paljon aiempaa keskeisempiä. Kansalliselle demokratiaohjelmalle on epäilemättä olemassa tarve. Ohjelmat, julistukset ja kuulemismekanismit eivät kuitenkaan vielä ole riittäviä yhteiskuntarauhan turvaajia vaan vaativat konkreettisia toimenpiteitä, läpinäkyvää vaikuttavuutta ja, resursseja.

Kuten tavoitelinjaus 12 erityisesti toteaa, demokratiakehitys linkittyy laajasti yhteiskunnan ja politiikan eri osa-alueisiin. Näin ollen demokratiaohjelmakaan ei voi menestyä irrallisena. Myös päivittäisen politiikanteon pitäisi välittää samoja periaatteita kuin kokonaisuuden perusrakenteiksi laskettaviin kuuluvat työn alla olevat ohjelmat.

Kantaväestömme parissa vallitsi pitkään ja laajasti konsensuaalinen ajatus, että hallinto ja kansa ovat ikään kuin "samalla puolella" ja niillä on yhteisiä intressejä. Monilla suurilla maahanmuuttajataustaisilla ryhmillämme tällaista historiaa ei lähtömaasta samassa määrin ole. Venäjänkieliset ovat paitsi maamme selvästi suurin kielivähemmistö virallisten kielten ulkopuolella, myös kaikin tavoin erittäin moninainen ja moniarvoinen joukko ihmisiä. Tänä vuonna toteutetun Cultura-säätiön ja Innolink oy:n selvityksen mukaan venäjänkieliset luottavat edelleen keskimäärin varsin laajasti Suomen viranomaisiin, mutta luotto politiikan eri tasoihin on vielä heikompaa kuin Kansalaispuntarin mukaan maan asukkailla keskimäärin.

Maahanmuuttajaväestö on myös muuta väestöä nuorempaa. Kahden kulttuurin välissä elävillä nuorilla on myös usein muita enemmän riskejä syrjäytyä. Näin on erityisesti, mikäli vanhempien kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaan on heikkoa. Kaikista taustoista tulevien nuorten saaminen mukaan demokraattisesti toimivaan yhteiskuntaan ja heidän luottamuksensa voittaminen on yhteiskunnallemme keskeistä. Toisin kuin vanhemmilla ikäpolvilla, nuorilla on myös henkilökohtaisena intressinä tehdä pitkälle vaikuttavia ja kestäviä päätöksiä. Mikäli heidän äänensä

ei kuulu hyväksytyillä tavoilla, heidät huomataan sitten muutoin, negatiivisessa valossa. Nuorten luottamus tulee kuitenkin ansaita konkreettisin toimin.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

SVK Liitto ry yhtyy pitkälti KULTA ry:n esittämiin huomioihin. Mikäli ”äänestysaktiivisuudella” tarkoitetaan nykyiseen tapaan määriteltyjen äänioikeutettujen saamista vaaliuurnille, keskeinen tavoiteltava väestöryhmä ovat, toki hieman vaalista ja äänioikeuden laajuudesta riippuen, maamme maahanmuuttotaustaiset asukkaat. Etenkin suurten kieliryhmien äänestysprosentit ovat yleensä todella alhaiset. Mikäli taas ”äänestysaktiivisuudella” tarkoitetaan äänestäjien kokonaismäärää, luonnollisin ratkaisu sekä äänestäjien määrän kasvattamiseen, että tulevaisuuteen suuntaavan politiikan tuottamiseen demokraattisella prosessilla, on äänioikeusien laskeminen. Nuoret olisi hyvä totuttaa demokratian rutiiniin jo silloin kun he vielä ovat kodin ja koulun tuttujen instituutioiden vaikutuspiirissä. Myöhemmin heidän tavoittamisensa on paljon vaikeampaa.

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Tavoite on tärkeä. Eriytymiskehitys on kuitenkin esimerkiksi kielivähemmistöjen osalta niin pitkälle vakiintunut tosiasia, että pelkkä ilmiön ”pysäyttäminen” nykytilaan ei ole riittävä tavoite. Nuorten äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi alemman äänestysikärajan kokeileminen käytännössä esim. paikallis- tai aluevaaleissa olisi selkein signaali nuorille siitä, että heidän näkemystään kaivataan.

Koska maahanmuuttotaustaisia nuoria on hyvin monenlaisista lähtökohdista, on tärkeää, että heitä pyritään saamaan mukaan vaikuttamaan sekä yleisten nuorisotoimijoiden verkostojen luonnollisena osana syrjimättä mutta aktiivisesti mukaan kutsuen ja toisaalta omakielisten toimijoiden nuorisotyön kautta niiltä osin kuin nuoret eivät vielä koe turvalliseksi tai luontevaksi osallistua ja etenkin tuoda näkemyksiään keskusteluun vieraalla kielellä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**
- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

Omakielinen kolmas sektori ja sen kattojärjestöt ovat luonteva yhteistyötaho maahanmuuttaneiden äänestysaktiivisuuteen vaikuttamisessa. Kannattaa kuitenkin huomioida, että luottamus politiikkaan on jopa heikompi kuin kantaväestöllä, jolloin toimenpiteiden, joilla äänestämään kannustetaan tulisi olla hyvin konkreettisesti kynnyksiä madaltavia.

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Vaalien ja yleisemminkin yhteiskunnallisen vaikuttamisen prosesseista jaettava tieto on keskeisen tärkeää sekä nuorille että myös maahan muuttaneille, joilla on ensi kertaa mahdollisuus aktiiviseen osallisuuteen Suomessa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**
- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

Yhteistyö eri toimijatasojen kanssa on tärkeää ja omakielisiä palveluja tarjoava kolmas sektori on osaltaan mukana vaaleja ja demokraattista prosessia koskevan informaation levittämisessä.

Kuitenkin, vaalien yhteydessä puolueiden ja ehdokkaiden toimesta jaettava tieto niistä yhteiskunnallisista kysymyksistä, joita vaaleissa valittavat henkilöt tulevat ratkaisemaan, ei kuitenkaan yleensä ole laadukkainta ja neutraaleinta, valtavirtaisen tutkimuksellisen prosessin tukemaa tietoa. Tavoite äänestysaktiivisuuden lisäämisestä on tavallaan jalo ja kunnioitettava, mutta demokratiatavoitteiden näkökulmasta siihen pitää suhtautua jossain määrin kriittisesti ja kysyä, missä määrin se on menneisyyden tiedeuskaisen "kansanvalistusajan" tuote. Mis- ja disinformaation levittäjien myös kontrolloidessa monia suuria media-alustoja eri maissa ja tekniikan salliessa myös välittömän ja uskottavan propagandan kääntämisen eri kielille, ei voida pitää itsestään selvänä, että "äänestysaktiivisuuden lisääminen" tuottaa demokraattista yhteiskuntaa tukevia tuloksia.

Osana demokratiakasvatusta tulisikin muistaa lukutaidon ja kriittisen medialukutaidon merkitys. Tämä yhteys tulisi muistaa sekä perusopetuksessa että muissa yhteyksissä, joissa vaaleja koskevaa tietoa jaetaan. Demokratian kannalta olisi keskeistä, että äänestäjät myös jollain tasolla ymmärtävät, mistä äänestävät. Paikkansa pitävän tiedon lähteiden tunnistamisen varmistaminen olisi pelkkää demokratia- ja vaalitietoutta tärkeämpi demokratian kulmakivi.

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Osallisuus voidaan ymmärtää monella tavalla, eikä valtavirran yhteiskunnalle näkymätön henkilö välttämättä ole syrjäytynyt tai koe osattomuutta. Polarisaation ja eturyhmäajattelun voimistumisella on kuitenkin se seuraus, että jokaisen on entistä tärkeämpää olla tietoinen omien etujensa ajamisesta ja erilaisten eturyhmien tavoitteiden dynamiikasta. Paikkansa pitävän tutkitun tiedon hankkiminen ja sen lähteiden tunnistaminen on tässä keskeisin opetus, jonka voisimme lapsille ja nuorille antaa. Suomalaisen yhteiskunnan toimijat eivät välttämättä ole päteviä avaamaan ja ohjaamaan kymmenillä maahanmuuttajakielillä tapahtuvaa informaatiotulvan jäsentämistä.

Omakielinen yhteiskuntaorientaatio avaa yhden mahdollisuuden tuoda mediakritiikki eri kieliryhmille konkreettisesti hahmottuvaan muotoon, mutta sen kohderyhmä on häviävän pieni. Omakielinen järjestökenttä ja erilaiset sen parissa toimivat verkostot voisivat yhteistyössä viranomaisten kanssa pyrkiä taklaamaan tätä informaatiovaikuttamisen haastetta.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Nuorisovaltuustojen ja muiden toimielinten kokoamisessa tulisi pyrkiä siihen, että koostumukset heijastavat, tai eivät ole ainakaan täysin ristiriidassa, alueen demografisen koostumuksen kanssa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Ymmärrämme hallinnon logiikan ja perinteen, mutta on vaikea keksiä yhteiskunnallisesti päätettäviä asioita, jotka eivät koske lapsia ja nuoria. Sen sijaan äänioikeutettujen joukossa on kyllä suuri joukko ihmisiä, jotka tekevät päätöksiä ja heitä kuullaan asioista, jotka eivät heitä itseään enää tule koskettamaan.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

Tässä on keskeistä nimenomaan eri toimenpiteiden ja niiden arvioinnin ketjua vahvistamalla pyrkiä varmistamaan, että lasten ja nuorten ääni saadaan kuuluville mahdollisimman monissa tulevaisuutta koskevissa kysymyksissä vähemmistötaustaiset lapset ja nuoret mukaan luettuina, ja että tämä

vaikuttamisen mekanismi pystytään heille myös läpinäkyvästi ja positiivisessa hengessä realismia kadottamatta avaamaan.

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Demokratia on ollut väistyvä hallintomalli myös maissa, joissa sen on katsottu kukoistaneen. Emme kuitenkaan ole nähneet väkivaltaisia vallankumouksia näissä maissa. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ei tulekaan suunnata vain niille väestöosille, joiden katsotaan olevan poliittisen järjestelmän tai kansalaisyhteiskunnan ulkopuolella, vaan myös, ja ehkä erityisesti, näiden puitteissa jo toimiville.

Demokratiaa ja ihmisoikeuksia vastustava vähemmistö on toistuvasti ottanut vallan sekä ”idässä” että etenkin ”lännessä”, niin historiassa kuin omassa ajassamme demokraattisen prosessin puitteissa. Valtaan päästyään tällainen ryhmittymä on purkanut järjestelmästä ne elementit, jotka voisivat mahdollistaa demokraattisen vallanvaihdon jatkossa. Venäjä on tästä vain ilmeisin ja maantieteellisesti läheisin esimerkki, mutta ei välttämättä Suomen kannalta paras vertailukohta tai vakavin varoitus.

Demokraattisesti valitulta vallalta tulee voida edellyttää sitoutumista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moniarvoista dialogia kunnioittavaan toimintaan ja viestintään, vaikka asiakysymyksistä oltaisiin eri mieltä. Mikäli demokratiaa halutaan puolustaa, sen arvot täytyy tuoda takaisin myös poliittiseen järjestelmään, ei vain opettaa niitä väestölle, joilla osuutta tuohon järjestelmään ei (vielä) ole.

Demokratiaa, yleisiä ja yhtäläisiä ihmisoikeuksia sekä yhteiskunnallista moniarvoisuutta avoimesti vastustavat ja pilkkaavat tahot ovat nousseet tai nousemassa vallan huipulle monissa Suomen liittolaismaissa. Mikäli demokratia- tai ihmisoikeuskasvatusta halutaan viedä meillä ruohonjuuritasolle ja nuorille ikäpolville, meidän tulisi voida myös osoittaa, mitä näihin arvoihin ja käytäntöihin sitoutumalla voidaan saavuttaa. Myös poliittisen järjestelmän sisällä täytyy voida käydä kriittistä asiakeskustelua, jossa tavoitteena on jokin muu kuin henkilökohtainen tai oman lähipiirin etu ja jossa eriäviä mielipiteitä kuunnellaan ja arvostetaan ja niissä esiin tuodut näkökannat torjutaan kohteliaasti ja asiaperusteisesti. Jos demokratian hedelmiä halutaan myydä, ne eivät saa olla mätää.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

Korostamme mediakasvatuksen ja kriittisen medialukutaidon sekä monikanavaisen tiedonhankinnan opetuksen merkitystä. Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ei pitäisi käsitellä erillään siitä maailmasta, jossa niitä pyritään toteuttamaan ja siitä tiedosta, jonka valossa näitä tavoitteita pyritään edistämään.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle**
- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.**

Materiaaleja ja toimintamalleja tulee olla myös eri kielisinä mm. omakielisesti palvelevan kolmannen sektorin käyttöön. Toisaalta niissä tulisi aidosti huomioida monikielinen toimintaympäristö ja toteuttaa ne tästä näkökulmasta. Saman suomalaisesta näkökulmasta tuotetun materiaalin kääntäminen eri kielille ei vielä välttämättä ole riittävä toimenpide. Tarvitsemme eri kielitaustoista tulevia kouluttajia, jotka ovat kotoutuneet Suomeen, mutta tuntevat myös toisen kielitaustansa poliittisen tradition ja mediassa tapahtuvan vaikuttamisen kulttuurin, kanavat ja käytännöt. Omakielinen kolmas sektori voi tässä olla yksi keskeinen toimija.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

Monikielinen yhteiskuntaorientaatio kuntien vastuulla on mielenkiintoinen avaus. Sen työmarkkinoiden ulkopuolella oleva kohderyhmä on kuitenkin tavattoman pieni osa monikulttuurisesta väestönosasta eikä välttämättä kovin keskeisesti edusta heikon demokratiakasvatuksen saanutta väestöä. Tätä varten tuotettua materiaalia ja osaamista tulisivin saada laajempaan käyttöön, monikielisen medialukutaidon ohella.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.**

Monikielisen yhteiskuntaorientaation eteen eri tahoilla tehty työ tulisi pyrkiä hyödyntämään laajemmin kuin lakihankkeen välittömään kohderyhmään työstäen.

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

Dialogien “tulosten parempi hyödyntäminen” lienee kustannustehokas lähestymistapa.

Yleisemminkin erilaisten kuulemiskäytäntöjen konkretisoiva kytkeminen demokraattiseen prosessiin on oleellista niin, että prosessiin osallistuvat, etenkin nuoret tai esim. epädemokraattisista maista Suomeen muuttaneet voivat saada jonkinlaisen näkymän siitä, mitä kautta heidän osallistumisellaan on arvoa ja miten heidän näkemyksensä voivat vaikuttaa kokonaisuudessa.

Suomessa on kolmannessa sektorissa ja kansalaisyhteiskunnassa laajemmin hyvä malli ja vahva pohja kansalaisosallistumiselle. Tätä tulee vahvistaa, ei heikentää. Etenkin hyvinvointialueuudistus ja niiden ja kuntien välisen työnjaon käytännön muotoutuminen kuitenkin vaativat huomiota myös siltä osin, että yhteistyö ja tiedonkulku kansalaisyhteiskunnan ja uudistuneiden rakenteiden välillä varmistetaan.

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

“Uusien mallien” kehittämiselle emme näe merkittävää tarvetta, joskin esim. teknologisesti on syytä pystyä seuraamaan kehitystä ja toimimaan tavoilla ja foorumeilla, jotka ovat laajalti eri tavoin saavutettavia.

Olemassa jo olevien rakenteiden vahvistaminen ja eri toimijatasojen välisen dialogin varmistaminen olemassa olevia toimintatapoja vakiinnuttamalla tulee pitää keskiössä. Näitä johdonmukaisesti eteenpäin viemällä ja niiden vaikutuspiiriä yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti avaamalla on mahdollista päästä demokratiatyössä eteenpäin ja myös havainnoida ja mitata edistystä, pelkkien ”toimenpiteiden” sijasta. Esitetyt toimenpiteet tulee konkretisoida, resursoida ja niiden tavoitavuutta ja vaikuttavuutta on kyettävä todentamaan sitä kautta, että tietyissä rakenteissa toteutetaan tietyt malleja pitkäjänteisesti ja mitattavasti.

Tavoitelinjalus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,
- kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,
- paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,
- eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

Tavoitteet ovat hyviä ja perusteltuja. Paikallis- ja aluehallinnossa on tapahtunut tai tapahtumassa runsaasti muutoksia, joihin asukkaiden tulisi voida reagoida.

Kuitenkin Suomessa luonnollisin keino asukkaiden sekä muutosten ja leikkausten kohteena olevan julkisen sektorin yhteispelin ja dialogin demokraattisessa vahvistamisessa on kolmannen sektorin toimintaedellytysten resursointi ja järjestötoimijoiden kautta ja avulla tapahtuva vaikuttaminen ruohonjuuritasolla. Nyt dokumentti piilottaa näkyvistä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden roolin ja potentiaalin. Avoimesta viittauksesta muihin toimijoihin huolimatta lukijalle voi syntyä vaikutelma, että viranomaisten tulisi omana työnään pyrkiä osallistamaan jokainen alueensa asukas ilman ns. välikäsiä. Tähän tuskin on mielekästä resursoida.

Sen sijaan uusi teknologia kyllä voi tarjota matalan kynnyksen työkaluja esimerkiksi kielivähemmistöjen osallistamiseen aiempaa tehokkaammin. Tähän tulisi myös pyrkiä, sillä demokratiaa vastustavilla toimijoilla ei ole esteitä teknologian aktiiviseen hyödyntämiseen oman agendansa ajamisessa eri kielillä. Toisaalta lähidemokratia etenkin isoimpien kielivähemmistöjen

näkökulmasta vaatii myös sitä, että näiden oma yhdistyskenttä otetaan tietoisesti ja aktiivisesti mukaan keskusteluun.

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,**
- **alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

Hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi, kokemusten kuuleminen ja huomioiminen tulee epäilemättä olemaan eri alueilla varsin keskeistä. Uudistuksen piiriin kuuluvista palveluista syntyvän kokemuksen voi olettaa vaikuttavan varsin voimakkaasti merkittävän väestönsosan yleisempäänkin kokemukseen siitä, miten heitä ja heidän tarpeitaan yhteiskunnassa kuullaan ja huomioidaan.

Tätä arviointia tulee kyetä toteuttamaan yhdenvertaisesti myös eri kieliryhmät huomioiden. SVK Liitto ry:n kaltaiset omakieliset kolmannen sektorin toimijat voivat tukea viranomaisia tässä tehtävässä.

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

Hyvinvointialueiden ja kolmannen sektorin yhteistyön kehittämiseen tulee kiinnittää huomiota. Samoin tulee pyrkiä varmistamaan se, että kunnat pystyvät uudessa työnjaossa edelleen kommunikoidaan yhdistyskenttäänsä kanssa, myös niiden toimijoiden, jotka joutuvat toimimaan muulla kuin omalla äidinkielellään.

Aluehallinnon tason ja kielivähemmistöjen osalta SVK Liiton kaltaiset valtakunnalliset kattojärjestöt voivat etäyhteyksien aikana tarjota välittäjän virka-aikana toimivien viranomaisten sekä vapaaehtois pohjalla toimivien paikallisten/alueellisten yhdistystoimijoiden ja niiden edustaman väestön välillä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**
- **asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,**
- **tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,**

- **demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.**

Erilaisia palaute-, aloite- ja viestintäkanavia on luultavasti tekniseltä kannalta jatkossa aiempaa helpompi toteuttaa kielellinen moninaisuus huomioiden. Asukkaiden kommentit, huolet ja aloitteet tulee saattaa kielestä huolimatta ihmisen luettaviksi, mutta niiden kääntämisessä ja mahdollisesti ryhmittelyssä yms. voitaneen pohtia tekoälyn mahdollisuuksia ihmisresurssin ajankäytön tehostamiseksi.

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Tavoitelinjaus 12 on mielestämme kokonaisuuden kannalta keskeinen korostaessaan demokratiapolitiikan kytkeytymistä moniin eri suuntiin (sekä hallinnon rakenteissa että ulospäin viestimisessä sekä teknologian ja talouden aloilla) vaikuttaviin politiikkatoimiin. Samoin kirjaus, että demokratian toteutuminen riippuu suoraan mm. oikeusvaltioperiaatteen, hyvän hallinnon, sananvapauden ja korruption kitkemisen toteutumisesta, on lopputuloksen kannalta keskeinen. Tätä ei voi korostaa liikaa.

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Johdonmukaisen kehittämisen tulee mielestämme sisältää myös se, että eri väestöryhmille pyritään aktiivisin toimin takaamaan kyky ja kanavat faktatiedon omaksumiseen niistä kysymyksistä, joita sananvapauden puitteissa käsittelemme ja joista demokraattisesti pyrimme päättämään. Osallistumisen laajuus on arvokas asia vain silloin, jos osallistujilla on parhaat mahdolliset tiedot käsiteltävänä olevasta asiasta. Valheisiin, salaliittoteorioihin ja henkilökohtaisen edun ympärille rakennettuihin "ideologioihin" perustuva "demokraattinen keskustelu" sananvapauden nimissä ei voi olla se tapa, johon väestöä hallinnon tasolta tuottamuksellisestikaan ohjataan.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,**
- **yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.**

Medialukutaidon ja lähdekritiikin perusteiden kouluttaminen aivan kaikille maassa asuville taustasta ja tilanteesta riippumatta tulee sisällyttää toimenpidevalikoimaan. Muuten myös yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa on kaivon kannettavaa vettä.

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seurantaa ja läpinäkyvyyttä.

Tekstin viittaukset pitkältä viime vuosikymmeneltä, jopa vuosikymmenen takaa, periytyviin VN:n ja PeV:n dokumentteihin kertoo ehkä tilanpäivityksen tarpeesta. Täytyy ottaa huomioon, että paitsi kotimainen poliitikosukupolvi, myös mm. maailmanpoliittinen tilanne on vaihtunut noista ajoista radikaalilla tavalla.

Euroopan komission suosituksista mukaan otettu yhteistyö kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa ja aliedustettujen ryhmien osallistumisen tukeminen on tullut kiihtyvien ja moninaistuvien muutosprosessien maailmassa keskeiseksi osaksi selviytymistämme demokraattisena yhteisönä. Tavoitelinjauksen 13 mukaisiin toimiin on tärkeää suhtautua vakavuudella ja osoittaa niihin riittävät resurssit, jotta tilannekuva jatkossa pysyy ajan tasalla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,**
- **osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,**
- **hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.**

Arviointi olisi tärkeää suorittaa niin, että se tuottaa tietoa eri väestöryhmien kokemuksista, mutta myös niin, että noiden väestöryhmien välisiä eroja pystytään jossain mitassa tarkastelemaan ja käyttämään tätä tietoa tulevien toimenpiteiden suunnittelussa.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

Kansainvälinen yhteistyö on luonnollisesti tärkeää. Hauraat ja vahvemmatkin demokraatit ovat vähintään vaarantuneet, osa romahtanut. Näissä maissa tehdyistä virheistä olisi syytä ottaa oppia. Sen sijaan, että mietimme, miten opetamme muita, on keskeistä kiinnittää kansallinen huomio siihen, että emme päädy listan jatkoksi entisten demokratioiden sarjaan.

Tiedämme kaikki hyvin, että Suomen demokraattista järjestelmää pyritään murentamaan idästä. Siksi on sisäisen turvallisuuden kannalta erittäin keskeistä, että keskitämme tarmomme ennalta ehkäisevästi kaikkien väestönosien mukaan ottamiseen ja mukana pitämiseen omissa demokraattisissa rakenteissamme. Meidän ei pidä myöskään tuudittautua siihen perinteeseen, että läntiset hallinnot, ns. liittolaisemme, olisivat yksiselitteisesti samalla puolella demokratiakysymyksiä meidän kanssamme. Tai jos niin onkin nyt, voi tilanne olla toinen 6 kk päästä.

Suomen mahdollisuudet "edistää demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa" jne. ovat varsin rajalliset. Tämä ei tarkoita, etteikö siihen tulisi pyrkiä. Täällä Suomessa meillä on kuitenkin vielä kaikki mahdollisuudet pysyä pystyssä. Siihen tulisi keskittyä.

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,**
- **tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,**
- **aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,**
- **osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,**
- **kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.**

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,**
- **kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.**

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

Aineisto kertoo siitä, että meillä on kiitettävän osaava virkakunta, eikä sitä kohtaan mittauksissa koettu luottamus ole vaillo pohjaa. Oppituntina demokratiasta voidaan pitää sitä, miten päivänpolitiikan tehtävä on rajata virkakunnan valtaa.

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

3

Tilannekuva toimii hyvänä taustoituksena periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

4

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Liukkonen Olga
SVK Liitto ry